

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Õppekava: Koolieelse lasteasutuse õpetaja

Sigrid Tigane

LASTEAIJAÕPETAJATE ARVAMUSED EELKOOLIEALISTE LASTE SOTSIAALSETE
OSKUSTE JA NENDE ARENDAMISE KOHTA LIIT- JA ÜHEVANUSELISTE LASTE
RÜHMADES

Bakalaureusetöö

Juhendaja: kaasprofessor Kristi Kõiv

Kaasjuhendaja: MA Ave Nõmme

Tartu 2021

Resümee

Lasteaiaõpetajate arvamused eelkoolialiste laste sotsiaalsete oskuste ja nende arendamise kohta liit- ja ühevanuseliste laste rühmades

Bakalaureusetöö eesmärgiks on välja selgitada lasteaiaõpetajate arvamused eelkoolialiste laste sotsiaalsete oskuste ja nende arendamise kohta liit- ja ühevanuseliste laste rühmades.

Uurimustöö on kvalitatiivne, empiirilise osa andmed koguti poolstruktureeritud intervjuude kaudu kolmelt liit- ja kolmelt ühevanuseliserühma lasteaiaõpetajalt. Andmeid analüüsiti kvalitatiivse sisuanalüüsi abil ning selle tulemusena eristus kolm peakategooriat: sotsiaalselt kompetentse lapse sotsiaalsed oskused, meetodid eelkoolialiste laste sotsiaalsete oskuste arendamiseks ning sotsiaalsete oskuste arendamise olulisus koolieelikutel.

Sotsiaalselt kompetentse eelkoolialise lapse sotsiaalsete oskuste all töid intervjueritud õpetajad välja oskused, mis jaotusid kategooriatesse suhteid eakaaslastega, kehtestamis-, kuuletumis-, enesejuhtimis- ning akadeemilisi oskused. Sotsiaalsete oskuste arendamiseks kasutavad küsitletud liit- ja ühevanuseliste rühmade õpetajad erinevaid meetodeid, näiteks õppemänge, paaris- ja rühmatöid ning programme ja metoodikaid. Uuritavad õpetajad peavad vajalikuks koolieelikute sotsiaalsete oskuste arendamist.

Märksõnad: sotsiaalsed oskused, sotsiaalne kompetentsus, sotsiaalsete oskuste arendamine, liitühm, ühevanuseliste laste rühm.

Abstract

Kindergarten teachers' opinions about preschool children's social skills and descriptions of methods for developing children's social skills in different-age group and in same-age group

This bachelor's thesis examines how kindergarten teachers describe a socially competent preschool child and the development of their social skills in the different-age group and in the same-age group.

The research is qualitative, the data of the empirical part were collected through semi-structured interviews from three different-age group and three same-age group kindergarten teachers. The data were analyzed using qualitative content analysis, which resulted in three main categories: the social skills of a socially competent child, methods for developing the social skills of preschool children, and the importance of developing social skills in preschoolers.

Under the social skills of a socially competent preschool child, the interviewed teachers pointed out skills that were categorized as peer relations, assertion, compliance, self-management and academic skills. In order to develop social skills, the teachers of the different and the same-age groups interviewed use various methods, such as learning games, pair and group work, and programs and methodologies. The surveyed teachers consider it necessary to develop the social skills of preschoolers.

Keywords: social skills, social competence, development of social skills, different-age group, same-age group.

Sisukord

Sissejuhatus.....	5
1. Teoreetiline ülevaade	6
1.1. Liitühma mõiste	6
1.2. Ühevanuseliste laste rühma mõiste	6
1.3. Sotsiaalse arengu mõiste	6
1.4. Sotsiaalsete oskuste mõiste	6
1.5. Sotsiaalse kompetentsuse mõiste	7
1.6. Sotsiaalselt kompetentse eelkooliealise lapse sotsiaalsed oskused	8
1.7. Sotsiaalsete oskuste õpetamine ja arendamine	10
1.8. Meetodid eelkooliealiste laste sotsiaalsete oskuste arendamiseks	11
1.8.1. Õppemäng.....	11
1.8.2. Rühmatöö.....	12
1.8.3. Arutelu	12
1.9. Programmid ja meetodid sotsiaalsete oskuste arendamiseks	13
2. Metoodika	15
2.1. Valim.....	15
2.2. Andmekogumismeetod.....	16
2.3. Protseduur.....	17
3. Tulemused.....	18
3.1. Sotsiaalselt kompetentse eelkooliealise lapse sotsiaalsed oskused	18
3.2. Meetodid eelkooliealiste laste sotsiaalsete oskuste arendamiseks	19
3.3. Sotsiaalsete oskuste arendamise olulisus koolieelikutel	23
4. Arutelu	25
4.1. Uurimistöökohad ja praktiline väärtus	26
Tänuõnad	27
Autorsuse kinnitus	28
Kasutatud kirjandus	29

Sissejuhatus

Sotsiaalsete oskuste omandamist ja väärtushinnangute kujundamist peetakse üheks tähtsaimaks kasvatusülesandeks (Männamaa & Marats, 2009). Sotsiaalsed oskused saab laps kodust, lasteaeda minnes mõjutavad sotsiaalsete oskuste omandamist nii õpetajad, kaaslased kui ka rühma õhkkond (Keltikangas- Järvinen, 2011).

Uurimistulemused on näidanud, et laste sotsiaalne kompetentus on väga oluline aspekt koolivalmiduse saavutamisel ning seotud nii akadeemiliste tulemustega kui ka sotsiaalsete suhetega nii kooli- kui ka täiskasvanueas (Elliot & Busse, 1991; Denham, 2006; Semrud-Clikerman, 2007; Jones, Greenberg & Crowley, 2015). Eestis läbiviidud uurimusest selgub ka, et laste koolivalmiduse aspektidest on sotsiaal-emotsionaalne aspekt madalamate tulemustega vaimne ja füüsiline aspekt (Kukk, 2010).

6-7aastased lapsed võivad kooli liikuda kas liit- või lasteaiaühmest (Koolieelse lasteasutuse seadus, 2018). Autor keskendub antud töös nende õpetajate arvamustele, kes töötavad ühes vanuses laste aiaühmades ning liitühmades.

Varasemalt on veel uuritud, kuivõrd on lapsevanemate ja õpetajate välja toodud eelkooliealiste laste sotsiaalsed oskused vastavuses laste eeldatavate sotsiaalsete oskustega (Nõmmik, 2018) ning lasteaiaõpetajate kirjeldusi eelkooliealiste laste sotsiaalsete oskuste arendamisest lasteaias (Pahk, 2017; Suurmaa, 2018). Kerde (2010) on uurinud koolivalmidust liit- ja ühevanuseliste laste rühmades. Autorile teadaolevalt kirjeldavad uurimusi eelkooliealiste laste sotsiaalsete oskuste arendamise kohta liit- ja ühevanuseliste laste rühmades pole varem teostatud. Sellest tulenevalt soovis autor uurida, kuidas kirjeldavad lasteaiaõpetajad eelkooliealiste laste sotsiaalseid oskusi ning nende arendamist liit- ja ühevanuseliste laste rühmades. Bakalaureusetöö eesmärgiks on välja selgitada lasteaiaõpetajate arvamused eelkooliealiste laste sotsiaalsete oskuste ja nende arendamise kohta liit- ja ühevanuseliste laste rühmades.

Selleks püstitati kaks uurimisküsimust:

1. Kuidas kirjeldavad lasteaiaõpetajad eelkooliealiste laste sotsiaalseid oskusi liit- ja ühevanuseliste laste rühmades?
2. Kuidas kirjeldavad lasteaiaõpetajad eelkooliealiste laste sotsiaalsete oskuste arendamisvõimalusi liit- ja ühevanuseliste laste rühmades?

1. Teoreetiline ülevaade

1.1. Liitrühma mõiste

Liitrühmas käivad lapsed vanuses 2-7 aastat ehk selles on kokku pandud nii sõime- kui ka erinevates vanustes aiarühmade lapsed (Koolieelse lasteasutuse seadus, 2018). Liitrühma võimalust kasutatakse tihti selleks, et sama pere erinevas vanuses lapsed saaksid käia samas rühmas.

1.2. Ühevanuseliste laste rühma mõiste

Ühevanuseliste laste rühma moodustavad ühes vanuses lasteaiarühma lapsed. Lasteaiarühmad on jagatud omakorda 3-6aastaste laste rühmaks ning 6-7aastaste laste rühmaks (Koolieelse lasteasutuse seadus, 2018).

Töö autor keskendub oma töös liitrühma 6-7aastastele lastele ning ühevanuseliste laste 6-7aastaste laste aiarühmale.

1.3. Sotsiaalse arengu mõiste

Inimene on loodud sotsiaalseks, ta kuulub erinevatesse inimrühmadesse, kus igaühes kehtivad erinevad reeglid ja tavad (Bachmann & Maruste, 2011). Sõna sotsiaalne (lad. Socialis) tähendab ühiskonda või kollektiivi puutuvat (Saarits, 2005). Laste sotsiaalsesse arengusse on lõimitud kaks aspekti: ühelt poolt mõjutavad laste ümbritsevad inimesed (sotsialisatsioon) ja teiselt poolt areneb ta ise pidevalt isiksuseks (individualisatsioon). Läbi sotsialisatsiooni õpitakse suhtlema kaaskodanikega ning võetakse omaks ühiskonnas levivad tõekspidamised.

Individualisatsioon kujundab lapsest unikaalse täiskasvanu, kellel on oma sooroll, moraalsus ja karakteristikud (Graig, 2000; viidanud Kõiv, 2003). Sotsiaalne areng on seotud laste isiksuse kujunemisega ning peab kindlustama selle, et inimesel oleks ühiskondlikuks kooseluks omandatud erinevad sotsiaalsed oskused ja kompetentsid (Krull, 2000), mis võimaldavad nii luua kui ka säilitada sotsiaalseid suhteid, toetavad teiste poolset omaksvõttu ning tagavad hakkama saamise sotsiaalses keskkonnas (Kõiv, 2003).

1.4. Sotsiaalsete oskuste mõiste

Erinevad autorid defineerivad sotsiaalsete oskuste mõistet erinevalt. Gresham ja Elliott (1984) on

lähtunud kolmest kriteeriumist:

1. kaaslaste poolse heakskiidu kriteerium, kus sotsiaalsed oskused on laste ja täiskasvanute käitumismallid, mis tagavad heakskiidu ja on populaarsed kaaslaste hulgas;
2. käitumuslik kriteerium, kus sotsiaalsed oskused on situatsiooni-põhised vastused, mis suurendavad positiivse kinnituse saamist ning vähendavad tõenäosust saada karistada;
3. sotsiaalse kohasuse kriteerium, kus sotsiaalsed oskused on situatsiooni-põhised käitumismallid, mis ennustavad ja/või on seotud tähtsate sotsiaalsete väljunditega nagu näiteks kaaslaste poolne aktsepteerimine, populaarsus ning oluliste inimeste hinnang käitumisele.

Sotsiaalseid oskusi on defineeritud ka kui võimet teiste inimestega suhelda spetsiaalsetel viisidel, mis on sotsiaalselt aktsepteeritud ning samal ajal kas isiklikult kasulikud, vastastikku kasulikud või kasulikud eelkõige teistele inimestele (Combs & Slaby, 1977).

Semrud-Clikerman (2007) on defineerinud sotsiaalseid oskusi kui käitumisviise, mis on korratavad ning eesmärgile suunatud.

1.5. Sotsiaalse kompetentsuse mõiste

Sotsiaalsed oskused ning sotsiaalne kompetentsus on omavahel seotud, nimelt viimast võib defineerida kui hinnangut indiviidi sotsiaalsetele oskustele, mis antakse talle teda ümbritsevate inimeste poolt (Kõiv, 2003).

Rubin ja Rose-Krasnor (1992) on defineerinud sotsiaalset kompetentsust kui võimet saavutada isiklike eesmärged sotsiaalses suhtluses, säilitades samal ajal positiivsed suhted teistega aja jooksul ja olukordade lõikes.

Merrelli (1993) järgi koosneb sotsiaalne kompetentsus mitmest käitumuslikust ning kognitiivsest komponendist, sealhulgas emotsionaalse arengu aspektidest, mis on vajalikud piisavate sotsiaalsete suhete loomiseks ja soovitatavate sotsiaalsete tulemuste saamiseks.

Greshami (1986) järgi võib jagada sotsiaalse kompetentsuse kolmeks omavahel seotud osaks: kohanev käitumine, sotsiaalsed oskused ning kaaslaste poolne heakskiit. Siinkohal on oluline, et laps oskaks ka oma sotsiaalseid oskusi väljendada, sest alles siis saavutab ta kaaslaste poolse aktsepteerimise. Ehk sotsiaalne kompetentsus ei näita mitte ainult inimese sotsiaalseid oskusi, vaid ka seda, kui tõhusalt suudab ta neid oskusi erinevates keskkondades kasutada. Seega võib sotsiaalset kompetentsust vaadelda kui üldist ja hindavat terminit, samas kui sotsiaalsed

oskused on rohkem situatsioonipõhised käitumised.

Semrud-Clikerman (2007) on aga kirjutanud, et sotsiaalne kompetentsus on alus, millel ja millele tuginevad ootused tulevasele suhtlemisele teistele ning lastel tekib arusaam oma käitumisest ning sotsiaalselt kompetentne inimene kasutab hea tulemuse saavutamiseks nii keskkonnast tulenevaid kui ka isiklike ressursse. Tema meelest on sotsiaalne kompetentsus tugevalt seotud ka emotsionaalse kompetentsusega, sest üpris haruldane, et inimene on sotsiaalselt kompetentne, kuid tal puudub võime oma emotsioone sobival viisil väljendada.

Sotsiaalse kompetentsuse hindamist mõjutavad mitmed tegurid, nendeks on aeg, kultuuriruum, suhted, situatsioon ning ülesanne (Keltikangas-Järvinen, 2011; Semrud-Clikerman, 2007). Mõnes kultuuris peetakse oluliseks seltskondlikku vestlust (*ing. k small talk*), samas kui mõnes teises kohas ei peeta seda üldse vajalikuks. Valitud teguviis peab olema tõhus ning antud olukorda täielikult sobima. Kui kõigil inimestel oleks probleemide lahendamiseks mitmeid variante, siis tõenäoliselt suuri konflikte ei tekiks, sest probleeme saaks lahendada rahumeelsel moel. Tavaliselt ei märgata sotsiaalselt kompetentset inimest, sest ta oskab igas olukorras sobival viisil käituda. Küll aga jäävad silma puudulike sotsiaalsete oskustega inimesed (Keltikangas-Järvinen, 2011).

Seega võib öelda, et sotsiaalselt kompetentne inimene oskab kasutada erinevaid sotsiaalseid oskusi vastavalt situatsioonile teistega edukaks suhtlemiseks, suhete loomiseks ja nende säilitamiseks ning need oskused on erinevad ajas ja kultuuriruumis.

1.6. Sotsiaalselt kompetentse eelkooliealise lapse sotsiaalsed oskused

Eelkooliealine laps veedab suure osa oma päevast lasteaias, kus tema jaoks muutuvad väga oluliseks kaaslasted ning nendega hea läbisaamine, seetõttu peab ta omandama mitmed olulised sotsiaalsed oskused, nagu näiteks konflikti lahendamise oskuse, jagamisoskuse ning suutma ka oma emotsioone reguleerida (Semrud-Clikerman, 2007). Järgnevalt on välja toodud sotsiaalsed oskused, mis on omased sotsiaalselt kompetentsele eelkooliealisele lapsele.

Caldarella ja Merell (1997) koostasid sotsiaalsete oskuste taksonoomia, mis põhineb aastatel 1974-1994 läbiviidud uuringutel laste ja noorte sotsiaalsete oskuste hindamise kohta. See jaguneb viieks:

- suhted eakaaslastega – eakaaslaste kiitmine, abi pakkumine, mängima kutsumine, vestlustes osalemine, kaaslaste eest seismine/nende eest seismine konfliktisituatsioonis, on

nõutud/meeldiv kaaslane, tal on eakaaslaste poolt imetletud oskusi või võimeid, oskuslikult algatab või liitub vestlustega, on tundlik teiste tunnete suhtes (empaatia, sümpaatia), omab juhiomadusi, leiab kergelt/ omab palju sõpru, on huumorimeelega/ saab naljast aru;

- enesejuhtimisoskused – probleemide tekkimisel jääb rahulikuks, järgib reegleid/ aktsepteerib kehtestatud piiranguid, teeb kompromisse, talub kriitikat, eirab narrimist või reageerib sellele kohaselt, teeb koostööd;
- akadeemilised oskused – on suuteline ülesandeid iseseisvalt täitma, teeb individuaaltööd, kuulab ja teostab õpetaja poolt antud ülesandeid, annab ülesandeid täites endast parima, kasutab vaba aega mõistlikult, on hästi organiseeritud (olemas vajalikud materjalid, saabub õigel ajal), oskab küsida abi/ küsimusi, eirab kaaslaste segavat käitumist töötegemise ajal;
- kuuletumisoskused – juhiste ja reeglite järgimine, mõistlik vaba aja kasutus, jagab oma asju, vastab sobivalt kriitikale või siis kui teda parandatakse, lõpetab ülesandeid, paneb asjad oma kohale tagasi;
- kehtestamisoskused – algatab vestlusi, oskab komplimente vastu võtta, kutsub teisi mängima, on enda vastu hea, on enesekindel, leiab sõpru, esitab küsimusi ebaõiglaste reeglite kohta, tutvustab ennast uutele inimestele, vastassooga suheldes on enesekindel, ülekohut tundes väljendab oma tundeid, liitub sobivalt käimasoleva tegevuse või grupiga.

Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2011) on kirjas, et sotsiaalsete oskuste all mõistetakse lapse oskusi teistega suhelda, tajuda nii iseennast kui ka partnereid, võtta omaks ühiskonnas tunnustatud tavasid ning lähtuda eetilistest tõekspidamistest. Õppe- ja kasvatustöö tulemusel peaks 6-7aastane laps:

- püüdma mõista teiste inimeste tundeid ning arvestama neid oma käitumises ja vestluses;
- tahtma ja julgema suhelda – huvituma suhetest ja tundma huvi teiste vastu;
- hoolima teistest inimestest, osutama abi ja küsima seda vajadusel ka ise;
- osalema rühma reeglite kujundamisel;
- oskama teistega arvestada ja teha koostööd;
- looma sõprussuhteid;
- saama aru võõras-oma-ühine tähendusest;
- tegema vahet hea ja halva käitumise vahel;

- mõistma, et inimesed võivad olla erinevad;
- järgima kokkulepitud reegleid ja üldtunnustatud käitumisnorme;
- selgitama oma seisukohti.

Saarits (2005) on öelnud, et just sotsiaalsed oskused mängivad suurt rolli koolivalmiduse kindlaks määramisel. Ta on välja toonud tähtsaimad oskused, mida kooliminevalt lapselt oodatakse ning need kattuvad eelpool nimetatud oskustega. Seega, loetletud oskuste põhjal võib väita, et kooliminev laps peaks olema empaatiline, suhtlemisaldis, käituma prosotsiaalselt ning olema samas ka enda eest seisev.

1.7. Sotsiaalsete oskuste õpetamine ja arendamine

Sotsiaalsete oskuste õppimine saab alguse pärast sündi, mil laps omandab esimesed oskused ja kogemused oma vanemate mõjuväljas. Esimeste inimsuhete püsivus, turvatunne ja usaldus on lapse jaoks esmased kogemused maailma kohta ning need mõjutavad ta hilisemaid suhteid (Keltikangas- Järvinen, 2013; Schiller, Bryant, 2009; Semrud-Clikerman, 2007).

Kui lapsel on olemas turvaline suhe täiskasvanuga, kes on tema jaoks olemas ning keda ta saab usaldada, siis suhtub ta ka enamasti inimestesse usaldavalt ning tunneb nende vastu huvi (Keltikangas- Järvinen, 2013; Semrud-Clikerman, 2007).

Sotsiaalsete oskuste arendamine eelkoolieelses eas on väga oluline, sest need on suhteliselt püsivad ning võivad mõjutada kogu edasist elu. Ladd & Price (1987) uurisid laste sotsiaalset kohanemist üleminekul eelkoolist lasteaeda. Uurimusest selgus, et sotsiaalselt kompetentstel lastel oli nii eelkoolis kui ka lasteaias rohkem sõpru ning neid kaasati ka rohkem erinevatesse tegevustesse. Need lapsed, kelle sotsiaalsed oskused olid eelkoolis puudulikud, paistsid silma pigem agressiivse ja antisotsiaalse käitumisega. Ka eelkoolist lasteaeda üleminekul pidasid õpetajad neid pigem vaenulikeks ning nad olid ka teiste laste poolt tõrjutud. Puudulikult arenenud sotsiaalsed oskused mõjutavad enamasti aga ka edasist elu, sest need on seotud kehvemate hinnetega koolis, sotsiaalsete probleemidega igapäevaelus, agressiivsusega, psüühikahäirete ning isegi südame- ja vereringkonnahaigustega täiskasvanueas (Elliott & Busse, 1991; Denham, 2006; Semrud-Clikerman, 2007; Jones, Greenberg & Crowley, 2015). Seega on äärmiselt oluline, et täiskasvanud märkaksid lapse puudulikult arenenud sotsiaalseid oskusi ning tegeleksid nende arendamisega.

Schiller ja Bryant väidavad (2009), et just lasteaias omandab laps tihti esmased oskused

teiste laste ja täiskasvanutega suhtlemisel. See on ka üks põhjustest, miks vanemad oma lapse lasteaeda panevad. Savitskaya (2015) läbiviidud uurimusest selgub, et vanemad peavad lasteaias kõige olulisemaks lapse sotsialiseerumist, mitte õpetamist ja akadeemiliste oskuste arendamist. Ka koolieelse lasteasutuse seaduses (2018) on kirjas, et lasteaia üks põhiülesanne on soodustada lapse sotsiaalset arengut, mille käigus tuleks lastele õpetada ka sotsiaalseid oskusi ning luua tingimused ja võimalused tervikliku isiksuse kujunemiseks. Lasteaias mõjutavad lapse sotsiaalsete oskuste arengut nii õpetajad, kaaslased kui ka lasteaia(rühma) õhkkond (Keltikangas-Järvinen, 2011).

Kuid mitte alati ei mõju lasteaiarühm laste sotsiaalsete oskuste kujunemisele soodustavalt. Keltikangas-Järvineni (2011) arvates ei ole kasvatus eesmärk inimese kohandamine suure rühmaga, vaid hoopis psüühiliselt tugevaks ja tasakaalukaks isikuks kasvada aitamine. Tänu sellele peaks laps oskama kollektiivis koos teistega tegutseda. Kui soovitakse kasvatada väikest inimest rühma liikmeks, siis ei eelda see kohe lasteaiarühmas viibimist. Kui aga lapsi kasvatatakse lihtsalt rühma sees, siis on tegemist protsessiga, mis tingimata sihile ei vii, sest rühmas lihtsalt olemine ei garanteeri sotsiaalsete oskuste lisandumist, tegelema peaks ka sotsiaalsete oskuste arendamisega.

1.8. Meetodid eelkooliealiste laste sotsiaalsete oskuste arendamiseks

Sotsiaalsete oskuste arendamiseks on sobilikud erinevad meetodid, nendeks on näiteks arutelu, jutustus, erinevad mängud, eneseanalüüs, eakaaslaste õpetamine jm (Fisher, 2005). Erinevaid õppemeetodeid on võimalik kasutada nii individuaal-, paari- ja grupitöös. Järgnevalt on kirjeldatud lähemalt mõnesid meetodeid, mida õpetaja saab oma töös sotsiaalsete oskuste arendamiseks kasutada.

1.8.1. Õppemäng

Sotsiaalsete oskuste arendamiseks võib õpetaja kasutada erinevaid meetodeid. Üks nendest ning lasteaiale ehk kõige iseloomulikum on mäng. Mängides arenevad lapse füüsilised, kognitiivsed ning sotsiaalsed oskused, see võimaldab lapsel harjutada suhtlemist teiste lastega (Niilo & Kikas, 2008; Ugaste, 2005). Läbi mängu õpib laps nii võitma kui ka kaotama, oma järjekorda ootama, reeglitest kinni pidama ning oma suhtluspartneriga arvestama (Saarits, 2005, Ugaste, 2005). Ka riiklikus õppekavas (2011) on samad oskused mänguoskuste all välja toodud. Vaikre (2018)

leidis oma uurimuses, et lasteaiatõpetajate arvates sobivad sotsiaalsete oskuste arendamiseks kõige rohkem rollimängud, ehitusmängud, lavastusmängud, lauamängud ja liikumismängud. Romboti (2017) 6-7aastaste laste seas läbi viidud kuuekuuline uurimus näitas, et laste sotsiaalsed oskused paranesid pärast liikumismängude mängimist. Näiteks õppisid lapsed võidu ja kaotusega paremini toime tulema (kaotuse puhul ei väljendatud oma viha ning võidu puhul ei uhkustatud), arenes koostööoskus ning suurenes huvi uute asjade õppimise vastu.

1.8.2. Rühmatöö

Rühmatöö on samuti üks meetodika sotsiaalsete oskuste arendamiseks. Tarim (2015) viis läbi uurimuse 57 lapse seas, mille põhieesmärk oli välja selgitada rühmatööde mõju laste muustrite ära tundmise oskusele, kuid selgus, et rühmatööd mõjuvad positiivselt ka eelkooliealiste laste sotsiaalsete oskustele. Uurimuse eel läbiviidud intervjuudest õpetajatega selgus, et nad kasutavad rühmatöid minimaalselt, kuna ei usu nende positiivsesse mõjusse. See arvamus muutus pärast uurimuses osalemist, kus nad nägid rühmatööde positiivset mõju: lastel arenes jagamis- ja kuulamisoskus, nad muutusid üksteise suhtes arvestavamaks ning suurenes ka vastutustunne. Davis (1993) soovib enne rühmatöö alustamist selleks vajaminevad oskused (kuulamine, tagasiside andmine, eriarvamuste lahendamine) läbi arutada, et rühmatöö sujaks paremini. Beckman (1990) on välja toonud, et rühmatöö kasutamine mõjutab laste rahulolu oma klassiga/lasteaiarühmakaaslastega. Davise (1993) uurimusest selgub, et head suhted kaaslaste vahel suurendavad ka ülesandele keskendumist ning kaasa tegemist. Seega võib väita, et rühmatöö kasutamine on hea võimalus nii laste sotsiaalsete oskuste arendamiseks kui ka rühma üldise ühtsustunde suurendamiseks.

1.8.3. Arutelu

Arutelu on sobiv laste kaasamiseks õppetegevusse, nii õpivad lapsed kuulama oma kaaslasti ning austama nende seisukohti (Alvermann et al., 1990). Fisher (2005) arvates peaks arutelu paremaks toimimiseks pöörama tähelepanu sellele, et segavad faktorid (õuemüra, muu põnevam tegevus) puuduks. Samuti võiks õpetaja tähelepanu pöörata oma paigutusele (kas näeb kõiki), avatusele (kehahoiak), aktiivsele kuulamisele, sõnalistele märkustele (julgustavad küsimused), silmsidemele ning reaktsioonile. Õpetaja peab ka jälgima, et passiivsemad õpilased saaksid oma arvamust avaldada, selleks sobib julgustamine ning küsimuste esitamine (Alvermann et al.,

1990). Arutelus on aktiivses rollis lapsed, õpetaja ülesanne on pigem arutelu toetamine – vajadusel suunavate küsimuste küsimine ning ka arutelu kokku võtmine (Alvermann et al., 1990; Witherspoon et al., 2016).

1.9. Programmid ja meetodikad sotsiaalsete oskuste arendamiseks

Lasteaedades on kasutusel mitmed programmid, mille üks eesmärke on samuti sotsiaalsete oskuste arendamine. Programmide puhul keskendutakse positiivsetele käitumismallidele ning kasutusel on premeerivad (*ingl. nonaversive*) meetodid, näiteks ettenäitamine, juhendamine, toetamine. Neid võib kasutada nii individuaalselt kui ka terve rühmaga, kuna keskenduvad peamiselt prosotsiaalsetele käitumismallidele ning seetõttu saavad sellest kasu kõik lapsed (Elliott & Busse, 1991).

Eestis on kõige levinum Kiusamisest vabaks programm, kuid kasutatakse ka Ben Furmani oskuste õppe meetodikat, Samm-sammult programmi, Sa suudad seda meetodikat, Persona Dolls meetodikat jt.

Kiusamisest vabaks programmi sümboliseerib lilla Sõber Karu, kelle abil püütakse edasi anda nelja põhiväärtust: austust, sallivust, hoolivust ja julgust. Lapsed õpivad üksteise arvamusi austama, aktsepteerima endast erinevaid inimesi, näitama välja hoolivust kaaslaste vastu ning oma arvamust avaldama (*Kiusamisest vabaks*, s.a)

Oskuste õpe on probleemide lahendamise meetodika, mille põhimõte on see, et laps käitub probleemset seetõttu, et tal on puudulikult arenenud mõni vajalik oskus (nt ei oska abi paluda). Meetodika näeb ette erinevaid etappe, et lapsel puuduolevaid sotsiaalseid oskusi arendada. (Furman, 2016).

2013. aastal võeti esmakordselt Eesti lasteaedades kasutusele Ameerika Ühendriikidest pärit sotsiaalsete oskuste programm *Samm-sammult*. Programmis pannakse suurt rõhku kuulamis- ja märkamisoskusele, enesekontrollile ning teistega läbisaamisele (*Samm-sammult*, 2015).

Sa suudad seda meetodika on Eestis kasutusel 4-6 aastastele laste seas, kus käpiknukkude ja mänguliste tegevuste abil õpetatakse viite põhioskust, milleks on enesekindlus, püsivus, organiseeritus, hea läbisaamine teistega ning emotsionaalne vastupidavus (*Sa suudad seda*, s.a.).

Persona Dolls meetodikas kasutatakse lastega sama mõõtu nukke, kellel kõigil on oma välimus ja elulugu, mida õpetaja lastele edasi räägib. Nukud käivad rühmades külas ning

räägivad mingi loo, mille üle lapsed arutlema hakkavad. Lood aitavad lastel suurendada empaatiat, analüüsivõimet ning probleemilahendusoskust. Metoodika põhirõhk on erinevuste tutvustamisel ning sallivuse suurendamisel (Persona Dolls Koolituskeskus, s.a.).

Vaikuseminutite metoodika on mõeldud arendamaks laste enesekohaseid oskusi, kuid uurimistulemused on näidanud, et metoodika kasutamine aitab parandada ka laste omavahelisi suhteid lasteaiarühmas (Vaikuseminutid, s.a.).

2. Metoodika

Käesolevas uurimistöös on kasutatud kvalitatiivset uurimismeetodit. Kvalitatiivne uuring aitab mõista inimeste kogemusi, tõlgendusi ja arusaamu, kvalitatiivse uurimuse meetodid aitavad anda inimestest, sündmustest või ilmingutest täpsema ja detailirohkema pildi (Laherand, 2008).

Bakalaureusetöö eesmärgiks on välja selgitada lasteaiaõpetajate arvamused eelkooliealiste laste sotsiaalsete oskuste ja nende arendamise kohta liit- ja ühevanuseliste laste rühmades.

Selleks püstitati kaks uurimisküsimust:

Kuidas kirjeldavad lasteaiaõpetajad eelkooliealiste laste sotsiaalseid oskusi liit- ja ühevanuseliste laste rühmades?

Kuidas kirjeldavad lasteaiaõpetajad eelkooliealiste laste sotsiaalsete oskuste arendamisvõimalusi liit- ja ühevanuseliste laste rühmades?

2.1. Valim

Uuringus kasutati mugavusvalimit. Uuritavateks olid töö autorile varasemalt tuttavad kuus lasteaiaõpetajat neljast lasteaiast, nendest kolm ühevanuseliste laste rühmas ning kolm liitühmas. Uurimuse läbiviimiseks küsiti nõusolekut lasteaia direktorilt ja õpetajatelt. Intervjuud viidi läbi õpetajatele sobivates kohtades ja aegadel, eelnevalt lepiti kokku aeg ja intervjuueeritavale sobiv koht – kolm nendest toimusid intervjuueeritava töökohas, kaks kohvikus ning üks Zoom keskkonna vahendusel. Intervjuueeritavate vanused olid vahemikus 25-57 aastat, tööstaaz 9 kuud kuni 35 aastat. Nendest kolmel on magistri- ning kolmel bakalaureusekraad. Enne intervjuu läbiviimist tutvustas töö autor oma töö teemat ja eesmärki ning kinnitas, et intervjuus osalejatele tagatakse anonüümsus. Uuriija ülesanne on kaitsta uuringus osalevate inimeste anonüümsust, tulemused tuleb esitada nii, et inimesed ega sündmuskohad ei oleks äratuntavad (Laherand, 2008), seetõttu on õpetajate nimed töös asendatud tähistega. Uuritavate taustandmed on esitatud tabelis 1.

Tabel 1. Intervjueeritavate andmed

Tähis	Vanus	Töökogemus	Haridus	Rühmatüüp
õpetaja 1	57 a	35 a	MA	liitrühm
õpetaja 2	28 a	9 kuud	BA	liitrühm
õpetaja 3	26 a	5 a	MA	ühevanuselised
õpetaja 4	25 a	3 a	BA	liitrühm
õpetaja 5	26 a	6 a	BA	ühevanuselised
õpetaja 6	36 a	10 a	MA	ühevanuselised

Märkused. MA – magistrikraad; BA – bakalaureusekraad

2.2. Andmekogumismeetod

Andmekogumismeetodina kasutati poolstruktureeritud intervjuud, mille põhiküsimused olid eelnevalt ette valmistatud. Intervjuu käigus küsiti vajadusel täpsustavaid küsimusi. Intervjuu on hea andmekogumismeetod, kuna on oma olekult paindlik ning võimaldab andmekogumist reguleerida (Laherand, 2008). Intervjuu küsimused olid koostatud uurimisküsimustest lähtuvalt. Kasutati põhiliselt avatud küsimusi, suletud küsimuse puhul paluti oma arvamust põhjendada. Intervjuu algas taustandmete küsimisega ning seejärel liiguti edasi põhiküsimuste juurde. Intervjuu põhiküsimused olid järgmised:

1. Kirjelda palun sotsiaalselt kompetentse eelkoolialise lapse sotsiaalseid oskusi.
2. Kas peate oluliseks koolieelikute sotsiaalsete oskuste arendamist? Palun põhjenda oma vastust.
3. Kuidas toimub teie rühmas koolieelikute sotsiaalsete oskuste arendamine? Palun too näiteid.
4. Missuguseid meetodeid kasutate oma rühmas eelkoolialistele lastele sotsiaalsete oskuste õpetamiseks? Palun too näiteid.
5. Missugused meetodid on kõige tõhusamad eelkoolialistele lastele oskuste õpetamiseks? Palun too näiteid.

2.3. Protseduur

Intervjuu küsimused koostati 2018. aasta oktoobris. Intervjuud viidi läbi 2019. aasta aprillis ning 2020. aasta novembris. Töö autor viis läbi ka ühe prooviintervjuu. Kuna pärast seda enam küsimustes muudatusi ei tehtud, siis otsustas töö autor saadud tulemusi ka oma töös kasutada. Kõik intervjuud viidi läbi iga õpetajaga individuaalselt, need salvestati kasutades selleks telefoni helisalvestus funktsiooni või Zoomi automaatsalvestust. Töö autor selgitas intervjuueeritavatele, et saadud andmeid käsitletakse anonüümselt ning salvestusi kasutatakse vaid intervjuu täpsemaks transkribeerimiseks. Kõikidele intervjuueeritavatele pakuti võimalust transkribeeritud tekst üle vaadata, et veenduda oma mõtete täpses kirjapanekus. Seda võimalust kasutas üks õpetaja.

Andmeanalüüs toimus 2021. aasta märtsis-mais, kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi, mis on hea tekstide sisu ja/või kontekstiliste tähenduste uurimiseks (Laherand, 2008). Andmeanalüüsi alustati intervjuude transkribeerimisega, kus konfidentsiaalsuse tagamiseks asendati kõik pärisnimed pseudonüümidega. Transkribatsioonis on selgelt eristatud intervjuuerija ning intervjuueeritava tekst. Kodeerimiseks kasutati CQAmapi programmi. Andmetest ning intervjuu küsimustest lähtuvalt, jagati analüüsimiseks töö neljaks põhiküsimuseks (3. ja 4. intervjuu küsimus võeti kokku). Küsimuste puhul on kasutatud induktiivset lähenemist, esimese küsimuse puhul toetuti kategooriate moodustamisel Caldarella ja Merrelli (1997) sotsiaalsete oskuste taksonoomiale. Induktiivne lähenemine on andmetest lähtuv analüüs, kus koodid ja kategooriad tuletatakse konkreetsetest andmetest (Laherand, 2008). Töö autor luges kõigepealt intervjuud veel mitu korda üle ning seejärel hakkas nendest otsima tähenduslikke üksuseid. Tähenduslikest üksustest moodustati koodid ning nendest omakorda kategooriad. Seejärel analüüsiti andmeid Excelis, et eristada liit- ja ühevanuseliste rühmade õpetajate vastuseid.

3. Tulemused

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada lasteaiaõpetajate arvamused eelkoolialiste laste sotsiaalsete oskuste ja nende arendamise kohta liit- ja ühevanuseliste laste rühmades.

Andmeanalüüsi tulemusena eristus kolm peakategooriat: sotsiaalselt kompetentne eelkoolialine laps, meetodid sotsiaalsete oskuste arendamiseks ning sotsiaalsete oskuste arendamise olulisus koolieelikutel. Järgnevalt on tulemused esitletud peakategooriate kaupa ning tsitaadid tulemuste ilmetamiseks, mis on märgitud kaldkirjas.

3.1. Sotsiaalselt kompetentse eelkoolialise lapse sotsiaalsed oskused

Liitühma õpetajad tõid sotsiaalselt kompetentse eelkoolialise lapse sotsiaalsetest oskustest kõige rohkem välja suhteid eakaaslastega ning enesejuhtimisoskuseid, vähem nimetati akadeemilisi-, kuuletumis- ning kehtestamisoskusi.

Suhete all eakaaslastega tõid liitühmade õpetajad välja teiste laste aitamise, empaatia, kaaslaste ees seismise ning teistega hea läbisaamise.

Enesejuhtimisoskustest nimetasid liitühmade õpetajad oma emotsioonide ja käitumise kontrollimist, reeglite aktsepteerimist, konfliktide rahumeelset lahendamist ning hea ja halva käitumise eristamist.

Akadeemilistest oskustest nimetati õpetaja poolt antud ülesannete kuulamist ning õpetajaga viisakat käitumist.

Kuuletumisoskustest toodi välja reeglite järgimine.

Õpetaja nr 1: Ta ei vaidle reeglitele vastu, vaid lepib nendega.

Kehtestamisoskustest nimetasid liitühmade õpetajad enda teistele selgelt arusaadavaks tegemise.

Ühevanuseliste rühmade õpetajad tõid sotsiaalselt kompetentse eelkoolialise lapse sotsiaalsetest oskustest kõige rohkem välja suhteid eakaaslastega, enesejuhtimis- ning akadeemilisi oskusi. Vähem toodi välja kehtestamis- ning kuuletumisoskusi.

Suhete all eakaaslastega nimetati häid mänguoskuseid, teistega arvestamist ning vestlustes osalemist.

Enesejuhtimisoskuste all nimetasid ühevanuseliste rühmade õpetajad koostöö tegemise oskuse ning enda tunnete ja käitumise kontrollimise.

Õpetaja nr 5: Oskab käituda tavapärasel situatsioonis ja mitte-tavapärasel situatsioonis, mis võib olla ärevust või tugevamat emotsiooni tekitavam.

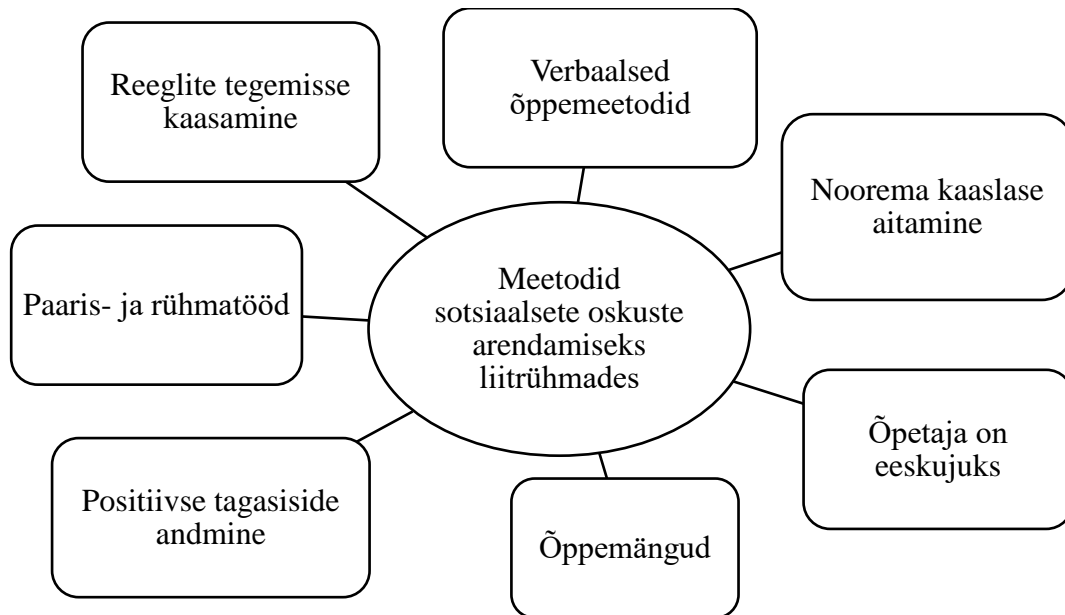
Akadeemiliste oskuste all toodi välja julgus abi ja infot küsida, rühmas orienteerumisoskus ning korraldustest arusaamine.

Kehtestamisoskuste all nimetati julgust oma arvamust avaldada.

Kuuletumisoskuste all toodi välja reeglite järgimise oskus.

3.2. Meetodid eelkooliealiste laste sotsiaalsete oskuste arendamiseks

Liitühmade õpetajad kasutavad eelkooliealiste laste sotsiaalsete oskuste arendamiseks erinevaid meetodeid (joonis 1) ning ka kindlaid programme ja metoodikaid (joonis 2).

Joonis 1. Meetodid sotsiaalsete oskuste arendamiseks liitühmades.

Liitühmade õpetajad töid eelkooliealiste laste sotsiaalsete oskuste arendamise all välja kõige rohkem noorema kaaslase aitamist. Suuremaid pannakse noorematega paari, kus suurema ülesanne on väiksemat näiteks riietumisel ning asjade kättesaamisel aidata.

Verbaalsetest õppemeetoditest kasutavad liitühmade õpetajad selgitamist, vestlemist ning arutlemist.

Liitühmade õpetajad annavad lastele enamasti suulist positiivset tagasisidet (kiitmine), kuid toodi välja ka positiivset kinnitamist ehk klepsu jagamist hea käitumise eest.

Õpetaja nr 1: Mõnikord kiidan lihtsalt suuliselt, aga vahel annan klepsu ka ning siis seletan kõikidele lastele, mille eest see on.

Õppemängudest nimetati rollimänge, kus laps on õpetaja rollis ning tal on ülesanne väiksemaid lapsi õpetada ja juhendada.

Õpetajad töid välja ka laste reeglite ja kokkulepete tegemisse kaasamise (rühmareeglid), paaris- ja rühmatööde kasutamise ning isikliku eeskju olulisuse.

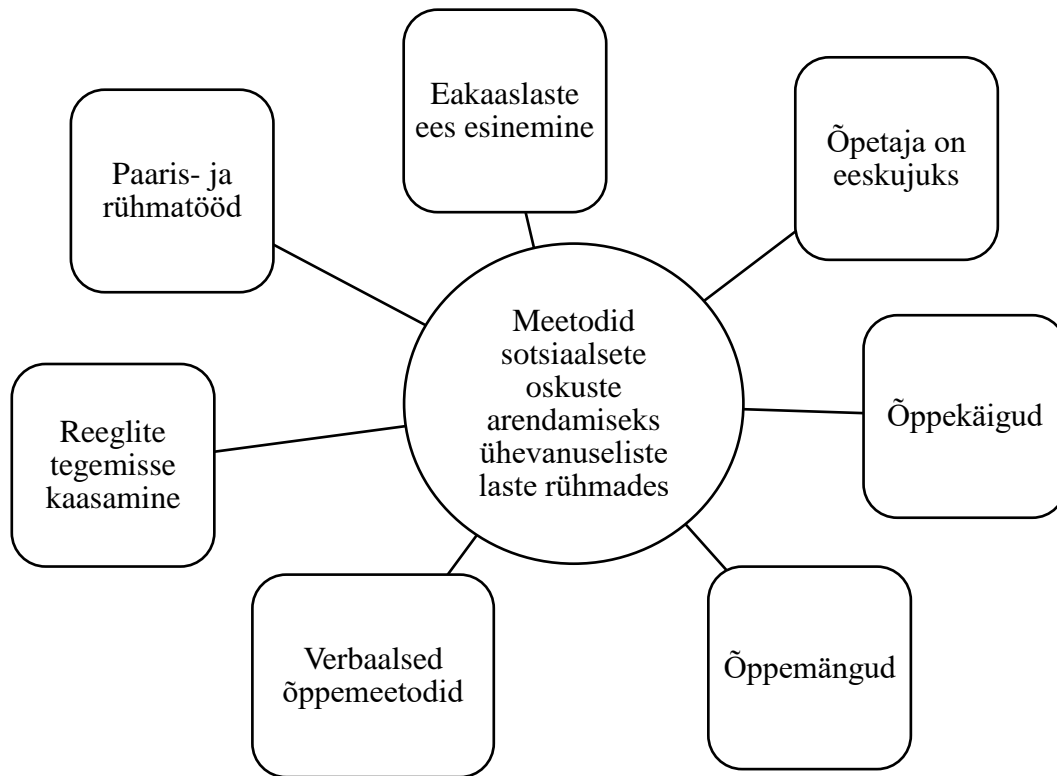
Joonis 2. Programmid ja meetodikad sotsiaalsete oskuste arendamiseks liitrühmades.

Kõik kolm liitrühma õpetajat nimetasid, et kasutavad oma töös eelkoolialiste laste sotsiaalsete oskuste arendamiseks *Kiusamisest vabaks* programmi. Liitrühmade õpetajad lisasid, et programmist on kasu laste sotsiaalsete oskuste arendamisel.

Kaks küsitatud liitrühma õpetajat kasutab sotsiaalsete oskuste arendamiseks ka *Oskuste õpe* metoodikat, kus arendatakse mingit konkreetset sotsiaalset oskust.

Liitrühmade õpetajad on kõige tõhusamate meetodite all sotsiaalsete oskuste õpetamiseks välja toonud verbaalsed õppemeetodid, rollimängud, noorema eakaaslase aitamise, reeglite tegemisse kaasamise ning õpetaja enda eeskju.

Ühevanuseliste rühmade õpetajad kasutavad eelkoolialiste laste sotsiaalsete oskuste arendamiseks samuti erinevaid meetodeid (joonis 3) ning ka sotsiaalsete oskuste arendamiseks mõeldud programme ja meetodikaid (joonis 4).

Joonis 3. Meetodid eelkooliealiste laste sotsiaalsete oskuste arendamiseks ühevanuseliste laste rühmades.

Ühevanuseliste rühmade õpetajad tõid enim välja verbaalseid õppemeetodeid, õppekäike ning õppemänge.

Verbaalsete õppemeetodite all tõid õpetajad välja selgitamist, arutlemist, vestlemist ning julgustamist.

Õppekäike korraldatakse nii raamatukokku, teatrisse, erinevatesse tehastesse ja kombinatidesse, kuid ka rühmakaaslaste kodudesse. Õpetajad tõid välja, et õppekäikudel on lastel võimalus õppida käitumisreegleid väljaspool lasteaeda. Samuti mainiti, et lapsed kasutavad saadud kogemusi oma mängudes.

Õpetaja nr 5: Õppekäikudel saadud muljed lähevad ju mängu. Lapsed hakkavad ju jäljendama seda, mida nad nägid, mida nad teada said.

Paaris- ja rühmatöid kasutatakse erinevate õppeülesannete täitmisel.

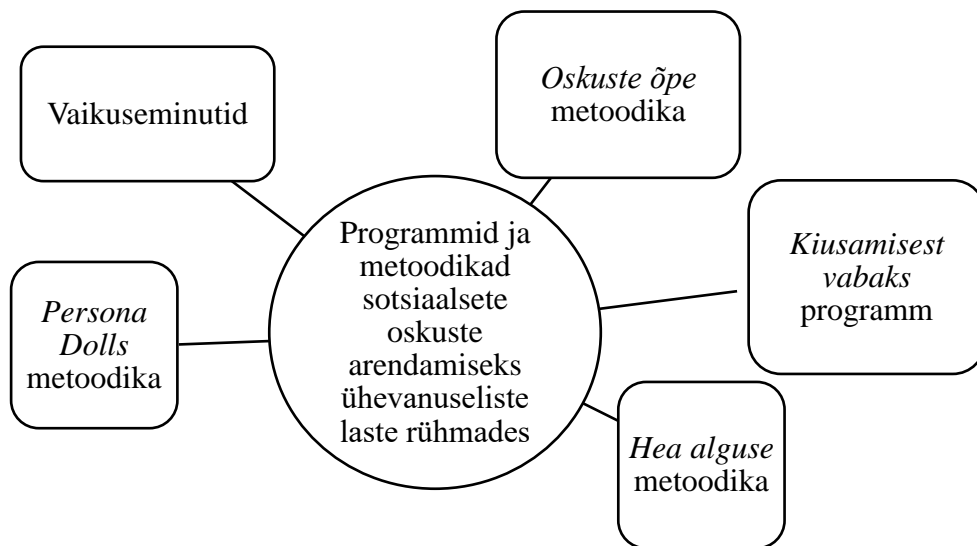
Ühevanuseliste rühmade õpetajad tõid õppemängudest välja nii rolli-, loov-, laua-, tantsu- ning laulumängud, kuid ka üksteiselt vanasõnade ja mõistatuste küsimise. Õpetaja eeskuju

olulisust nimetati nii rollimängude ettenäitamises kui ka üldises plaanis, et kuidas õpetaja saab läbi näiteks oma kolleegidega.

Eakaaslaste ees esinemise all on mõistetud seda, et õpetaja annab lapsele võimaluse teiste ees kas hääldata, lugeda või hoopis midagi jutustada. Üks õpetaja kirjeldas, et laseb lapsel alati valida, kas esineda enda koha peal või minna rühma ette nagu koolis.

Ühevanuseliste rühmade õpetajad kaasavad lapsi reeglite tegemisse. Ühes rühmas lepivad reeglid kokku, kirjutatakse need paberile ning pannakse seejärel seina peale, kus on võimalus neid alati üle vaadata.

Õpetaja nr 3: Need lähevad seina peale ning kui on vaja mõnele lapsele teatud reeglit meelde tuletada, siis läheme koos ja loeme reeglid üle. Või siis teeb seda mõni teine laps, kuna kõik veel ei oska lugeda.

Joonis 4. Programmid ja meetoodikad sotsiaalsete oskuste arendamiseks ühevanuseliste laste rühmades.

Kõik küsitatud ühevanuseliste rühmade õpetajad kasutavad oma rühmades sotsiaalsete oskuste arendamiseks *Kiusamisest vabaks* programmi. Programmi raames tehakse aruteluringe, kus arutletakse situatsioonipiltide üle. Üks ühevanuseliste rühma õpetaja mainis, et programmiga võiks alustada juba nooremas rühmas, sest suuremad lapsed (6-7 a) ei võtnud tema rühmas karu enam omaks. Teise ühevanuseliste rühma õpetaja kirjeldas, et lapsed teevad aruteluringe kaasa ning teavad, missugune on hea ja missugune halb käitumine, kuid reaalsetes olukordades

käituvad halvasti ning õpetaja peab sekkuma ning selgitama, kuidas peaks antud olukorras käituma.

Õpetaja nr 3: Ainult pildi järgi jutustades ja arutledes ei kinnistu midagi, ikka peab õpetaja ise märkama neid olukordi ning siis lapsi julgustama reeglitest kinni pidamisel. Ehk kinnistav osa leiab aset ikkagi läbi mängu. Kui ongi näiteks mänguasja ära võtmine, siis peab õpetaja ikkagi veel seletama.

Üks ühevanuseliste rühma õpetaja on kasutanud *Oskuste õpe* metoodikat põhiliselt hariduslike erivajadustega laste puhul, kuid ka tavalastel, kellel on mõned sotsiaalsed oskused puudulikult arenenud.

Ühes rühmas kasutatakse ka *Hea alguse* metoodikat, kus pannakse nädalateema koostamisel põhirõhk mõne sotsiaalse oskuse arendamisele.

Persona Dolls metoodika planeeritakse kasutusele võtta ühes intervjuueeritud ühevanuseliste rühma õpetaja rühmas.

Vaikuseminutid on samuti kasutusel vaid ühes ühevanuseliste laste rühmadest, kus lapsed on selle hästi omaks võtnud. Selle raames loetakse hommikuringides kas vaikuseminuteid või meelerahu muinasjutte. Tehakse ka hingamisharjutusi ning erinevaid silmade kinni panemise mängu.

Ühevanuseliste rühmade õpetajad on kõige tõhusamate meetodite all sotsiaalsete oskuste õpetamiseks välja toonud verbaalsed õppemeetodid, rollimängud ning õpetaja enda eeskujut.

3.3. Sotsiaalsete oskuste arendamise olulisus koolieelikutel

Kõik küsitatud liitühma õpetajad pidasid sotsiaalsete oskuste arendamist koolieelikutel oluliseks.

Liitühmade õpetajad tõid välja, et kooliminev laps peaks olema omandanud suhtlemis-, kehtestamis- ning akadeemilised oskused. Suhtlemisoskute all toodi välja enda väljendamise oskus ning oskus suhelda nii eakaaslaste kui ka täiskasvanutega. Kehtestamisoskuste all nimetati oskust enda eest seista. Akadeemiliste oskuste all on mõistetud ülesannetega hakkama saamist ning organiseeritust.

Liitühmade õpetajad tõid välja mõned probleemid, mis võivad esineda sotsiaalselt ebakompetentsel eelkooliealisel lapsel, nendeks on õpiraskused, vaimsed probleemid, agressiivsus ning tõrjutuks olemine.

Kõik küsitletud ühevanuseliste rühmade õpetajad pidasid samuti sotsiaalsete oskuste arendamist koolieelikutel oluliseks.

Ühevanuseliste rühmade õpetajad kirjeldasid, et kooliminev laps peaks olema omandanud suhtlemis, kehtestamis- ning enesejuhtimisoskused. Suhtlemisoskuste all nimetati abi pakkumist, koostööd ning oskust suhelda nii eakaaslaste kui ka täiskasvanutega. Kehtestamisoskuste all toodi välja julgus enda arvamust avaldada. Enesejuhtimisoskuste all nimetati oma emotsioonide reguleerimise oskust, näiteks võidu ja kaotusega toimetulekut.

Ka ühevanuseliste rühmade õpetajad nimetasid mõned probleemid, millega võib puudulikult arenenud sotsiaalsete oskustega laps koolis kokku puutuda, nendeks olid agressiivsus ning tõrjutuks olemine.

4. Arutelu

Bakalaureusetöö eesmärgiks oli välja selgitada lasteaiaõpetajate arvamused eelkooliealiste laste sotsiaalsete oskuste ja nende arendamise kohta liit- ja ühevanuseliste laste rühmades.

Sotsiaalselt kompetentse eelkooliealise lapse sotsiaalsete oskuste all tõid nii liit- kui ka ühevanuseliste rühma õpetajad välja oskused, mis kuuluvad kategooriatesse suhted eakaaslastega, enesejuhtimis-, kuuletumis-, kehtestamis- ning akadeemilised oskused. Kuna õpetajad juhivad oma töös koolieelse lasteasutuse riiklikust õppekavast (2018), kus oskused on välja toodud, siis võib olla mõistetav, miks õpetajad eelnimetatud kategooriatesse kuuluvaid sotsiaalseid oskusi sotsiaalselt kompetentse eelkooliealise lapse kirjeldamise puhul kasutasid.

Kõik küsitatud õpetajad pidasid oluliseks koolieelikute sotsiaalsete oskuste arendamist ning tõid välja erinevaid probleeme, mida võivad puudulikult arenenud sotsiaalsed oskused kaasa tuua. Nendeks on näiteks tõrjutuks olemine, agressiivsus, õpiraskused ning seda on välja toodud ka varasemates uurimustöodes, mistõttu on sotsiaalsete oskuste arendamine oluline (Elliott & Busse, 1991; Denham, 2006; Semrud-Clikerman, 2007; Jones, Greenberg & Crowley, 2015).

Eelkooliealiste laste sotsiaalsete oskuste arendamise puhul tõid nii liit- kui ka ühevanuseliste laste rühmade õpetajad välja nii erinevaid meetodeid kui ka teatud programme ja meetodikaid. Meetoditest nimetasid mõlema nii liit- kui ka ühevanuseliste laste rühma õpetajad kõige rohkem verbaalseid õppemeetodeid, milleks on arutelu, vestlus ning selgitamine, mida hindasid ka üheks tõhusamaks meetodiks eelkooliealiste laste sotsiaalsete oskuste arendamisel.

Mõlemas rühmatüübis kasutatakse ka rollimänge, mida peeti samuti tõhusaks laste sotsiaalsete oskuste arendamisel. Rollimänge peetakse koolieelse ea kõige levinumaks õppemängudeks. Lapsel on võimalus võtta endale teine roll ning läbi selle mängida läbi erinevaid tegevusi ja suhete kujunemist (Ugaste, 2005). Nii õpib laps kaaslastega suhtlema ja nendega arvestama ning sama on varasemalt välja toonud ka Saarits (2005). Lisaks tõid õpetajad välja, et rollimängude puhul on oluline, et õpetaja näitaks, kuidas ühes või teises rollis käituda.

Õpetaja eeskuju olulisuse tõid välja kõik õpetajad ning hindasid seda ka üheks tõhusaimaks meetodiks. Õpetaja eeskuju võiks anda lastele võimaluse õppida erinevaid sotsiaalseid oskusi, näiteks abi pakkumist, vestlustes osalemist, koostööd, reeglite järgimist ja komplimentide tegemist.

Kaasamist reeglite tegemisse kasutavad mõlema rühmatüübi õpetajad, liitühmade õpetajad on selle välja toonud ka tõhusa meetodi all. Laste kaasamist rühmareeglite kokku

leppimisse peab oluliseks ka Logan (2003), kelle arvates tuleks need sõnastada lasteaia esimesel päeval ja kindlasti positiivses sõnastuses. Rühmareeglite kokkuleppimine võiks arendada laste koostöö ning juhiste ja reeglite järgimise oskust.

Lisaks kasutavad nii liit- kui ka ühevanuseliste rühmade õpetajad eelkooliealiste laste sotsiaalsete oskuste arendamisel erinevaid õppemänge ning paari- ja rühmatöid. Välja toodud meetodite puhul peavad lapsed tegema koostööd, järgima reegleid ning vestluses osalema.

Ühevanuseliste rühmade õpetajad töid välja ühe meetodina eakaaslaste ees esinemise, mis aitab arendada nii enesejuhtimis- kui ka akadeemilisi oskusi. Esinemisjulguse arendamist lasteaias peavad oluliseks ka lapsevanemad (Oberst, 2016) ning Suurmaa (2018) uurimusest selgub, et õpetajad seda ka pakuvad.

Kõik kuus küsitletud lasteaiaõpetajat kasutavad oma töös eelkooliealiste laste sotsiaalsete oskuste arendamisel *Kiusamisest Vabaks* programmi. Nii liit- kui ka ühevanuseliste laste rühma puhul oli kasutusel ka *Oskuste õpe* metoodika, mida on hea kasutada mõne puudulikult arenenud sotsiaalse oskuse arendamisel. Ühevanuseliste laste rühmade õpetajad kasutavad lisaks *Hea alguse* ja *Persona Dolls* metoodikaid ning Vaikuseminuteid. Nigulas (2015) uuris oma töös *Kiusamisest Vabaks* programmi kasutamist ning leidis, et klassides, kus kasutati eelnimetatud programmi järjepidevamalt, käituti ka praktikas teadlikumalt ja paremini. Seega antud töö tulemustele tuginedes võib väita, et nii liit- kui ka ühevanuseliste laste rühma puhul kasutatakse mitmeid erinevaid programme ja metoodikaid eelkooliealiste laste sotsiaalsete oskuste arendamiseks.

4.1. Uurimistöö kitsaskohad ja praktiline väärtus

Uurimistöö kitsaskoht on väike valim, mistõttu ei saa teha üldistavaid järeldusi kõikide liit- ja ühevanuseliste laste rühmade kohta.

Töö praktiline väärtus on see, et eraldi on välja toodud, kuidas arendavad lasteaiaõpetajad sotsiaalseid oskusi ühevanuseliste laste rühmades ja liitühmades. Edaspidi võiks uurida, missuguseid sotsiaalsete oskuste õpetamise programme Eesti lasteaedades veel kasutatakse ning kui võrd tõhusad need on.

Tänuõnad

Suur aitäh kõikidele lasteaiaõpetajatele, kes olid nõus intervjuusid andma. Samuti tänan oma mõlemat bakalaureusetöö juhendajaid Kristi Kõivu ja Ave Nõmmet, kes aitasid oma tagasisidega uurimistöo valmimisele kaasa. Aitäh ka oma perele ja sõpradele, kes olid suureks moraalseks toeks.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrekselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

- Alvermann, D. E., O'Brien, D. G., & Dillon, D. R. (1990). What teachers do when they say they're having discussions of content area reading assignments: A qualitative analysis. *Reading Research Quarterly*, 25(4), 296-322.
- Bachmann, T. & Maruste, R. (2011). Psühholoogia alused. *Isiksus ja sotsiaalsed suhted* (lk 253-296), Tallinn: Ilo.
- Beckman, M. (1990). Collaborative Learning: Preparation for the workplace and democracy. *College Teaching*, 38(4), 128-133.
- Caldarella, P. & Merrell K. W. (1997). Common dimensions of social skills of children and adolescents: A taxonomy of positive behaviors. *School Psychology Review*, 26(2), 264-278.
- Combs, M. L. & Slaby D. A. (1977). Social-skills training with children. B.B. Lahey & A.E. Kazdin (Eds.), *Advances in Clinical Child Psychology* (pp. 161-201). Boston: Springer.
- Davis, B. G. (1993). Tools for teaching. *Collaborative and Experiential Strategies* (pp. 147-174), San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Elliott, S. N. & Busse, R. T. (1991). Social skills assessment and intervention with children and adolescents: guidelines for assessment and training procedures. *School Psychology International*, 12, 63-83.
- Fisher, R. (2005). Õpetame lapsi mõtlema. *Laste filosoofia* (lk 144-172), Tartu: Atlex.
- Gresham, F. M. & Elliott, S. N. (1984). Assessment and classification of children's social skills: A review of methods and issues. *School Psychology Review*, 13(3), 292-301.
- Gresham, F. M. (1986). Conceptual and definitional issues in the assessment of children's social skills: Implications for classification and training. *Journal of Clinical Child Psychology*, 15, 3-15.
- Jones, D-E., Greenberg, M. & Crowley, M. (2015). Early social-emotional functioning and public health: the relationship between kindergarten social competence and future wellness. *American Journal of Public Health*, 16 (e1–e8).
- Keltikangas-Järvinen, L. (2011). *Sotsiaalsus ja sotsiaalsed oskused*. Tallinn: Koolibri.
- Kerde, L. (2010). *Lapse areng ja koolivalmidus vanuselisel homogeenes ja liitühmas: vanemate ja õpetajate arvamused ning laste arengunäitajad*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool.

- Kiusamisest vabaks (s.a). *Mis on kiusamisest vabaks programm*. Külastatud aadressil <http://kiusamisestvabaks.ee/mis-on-kiusamisest-vabaks-metoodika>.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2011). Riigi Teataja I 2008, 23, 152. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772>.
- Koolieelse lasteasutuse seadus (2018). Riigi Teataja I 1999, 27, 387. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/114032011006?leiaKehtiv>.
- Krull, E. (2000). Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat. *Õpilaste sotsiaalne, kõlbeline ja füüsiline areng* (lk 135-139). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Kukk, A. (2010). *Õppekava eesmärkide saavutamise üleminekul lasteasutusest kooli ning I kooliastmes õpetajate hinnangul*. Doktoritöö. Tallinna Ülikool.
- Kõiv, K. (2003). Sotsiaalsed oskused ja nende arendamine. H. Tälli & M. Maser (Toim). *Terviseedendus lasteaias* (lk 89–93). Tartu: Tervise Arengu Instituut.
- Ladd, G. W. & Price J. M. (1987). Predicting children's social and school adjustment following the transition from preschool to kindergarten. *Special Issue on Schools and Development*, 58(5), 1168-1189.
- Logan, J. G. (2003). *Classroom management: techniques, policies, procedures, and programs to ensure that discipline „rules“ in your classroom* (ED479639). ERIC. Külastatud aadressil <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED479639.pdf>
- Merrell, K. W. (1993). Using behavioral rating scales to assess social skills and antisocial behavior in school settings: Development of the School Social Behavior Scales. *School Psychology Review*, 22(1), 115–133.
- Nigulas, S. (2015). *Õpilaste väärtushinnangute kujundamine projekti „Kiusamisest vaba kool“ metoodika näitel*. Publitseerimata magistratöö. Tallinna Ülikool.
- Niilo, A. & Kikas, E. (2008). Õppimine ja õpetamine koolieelses eas. *Mäng* (lk 120-137). Tartu: TÜ Kirjastus.
- Nõmmik, K. (2018). *Lapse sotsiaalsed oskused lasteaias*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Oberst, J. (2016). *Õpetajate ja lapsevanemate arusaamad laste väärtuste kujunemisest Valga lasteaed Buratino näitel*. Publitseerimata magistratöö. Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia ja Tartu Ülikooli Viljandi Kultuuriakadeemia.

- Pahk, K. (2017). *Lasteaiaõpetajate arvamused sotsiaalsete oskuste arendamisviiside kohta lasteaias*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Persona Dolls Koolituskeskus (s.a.). *Metoodika*. Külastatud aadressil <https://personadolls.eu/metoodika/>.
- Rombot, O. (2017). The application of traditional games to develop social and gross motor skills in 6-7 year-old children. *International Symposium on Educational Technology*, 116-120.
- Rubin, K. H. & Rose-Krasnor, L. (1992). Handbook of social development: a lifespan perspective. Van Hasselt V. B & Hersen M. (Eds.). *Interpersonal Problem-Solving and Social Competence in Children*. New York: Plenum.
- Saarits, Ü. (2005). Laps ja lasteaed. L. Kivi & H. Sarapuu (Koost), *Sotsiaalne areng ja kasvatus* (lk 67-71). Tartu: Atlex.
- Samm-sammult* (2015). Külastatud aadressil <http://samm-sammult.ee/>.
- Sa suudad seda* (s.a.). Külastatud aadressil <https://tarkusekoolitus.ee/opetaja/>.
- Savinskaya, O. (2015). *The Parents' Values of Early Childhood Education and Care in Russia: Toward the Construction of Evaluation Tools* (SSRN Scholarly Paper ID 2599981). Social Science Research Network. Külastatud aadressil <https://doi.org/10.2139/ssrn.2599981>
- Schiller, P. & Bryant, T. (2009). *Väärtuste raamat*. Tartu: Studium.
- Semrud-Clikerman, M. (2007). *Social competence in children*. Michigan: East Lansing.
- Suurmaa, M. (2018). *Lasteaiaõpetajate kirjeldused laste sotsiaalsete ja enesekohaste oskuste arendamisviisidest lasteaias*. Publitseerimata magistriritöö. Tartu Ülikool.
- Tarim, K. (2015). Effects of cooperative group work activities on pre-school children's pattern recognition skills. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 15(6), 1597-1604.
- Ugaste, A. (2005). Laps ja lasteaed. L. Kivi & H. Sarapuu (Koost.), *Laps ja mäng* (lk 155-171). Tartu: Atlex.
- Vaikre, L. (2018). *Lasteaiaõpetajate kirjeldused 4-7aastastele lasteaiastele sotsiaalsete ja enesekohaste oskuste õpetamisest mängude kaudu*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool.
- Vaikuseminutid* (s.a.). Külastatud aadressil <http://vaikuseminutid.ee/>.

Witherspoon, M., Sykes, G., & Bell, C. (2016). Leading a classroom discussion: definition, supportive evidence, and measurement of the "ETS" National Observational Teaching Examination (NOTE) assessment series. Research Memorandum No. RM16-09. Educational Testing Service.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Sigrid Tigane,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

„LASTEAIAÕPETAJATE ARVAMUSED EELKOOLIEALISTE LASTE SOTSIAALSETE OSKUSTE JA NENDE ARENDAMISE KOHTA LIIT- JA ÜHEVANUSELISTE LASTE RÜHMADES“,

mille juhendajad on kaasprofessor Kristi Kõiv ja MA. Ave Nõmme,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Sigrid Tigane

18.05.2021